

De lezingen van de wintercursus 2022 van Vereniging het Spinozahuis gaven een mooi inzicht in de groei van Spinoza's inzicht. Op 19 februari hielden Piet Steenbakkers en Henri Krop inleidingen over de samenhang van de werken van Spinoza. Op 5 maart gaf Herman de Dijn zijn lezing over de samenhang tussen de vorm (geometrische methode) en de inhoud (de 5 delen) van de Ethica en op 26 maart ging Paul Juffermans in op het ontstaan van de gedachten in de ethica en Spinoza's zoektocht naar de methode.

De beperkingen vanwege de corona zijn voorbij zodat we elkaar weer face to face kunnen zien. Toch kon bij de eerste bijeenkomst slechts een handje vol mensen de lezingen fysiek bijwonen. Dit keer vanwege de storm die het treinverkeer platlegde. Maar gelukkig konden de anderen de lezingen online meekijken.

Piet Steenbakkers vertelde dat in tegenstelling tot wat soms wordt gedacht, bijvoorbeeld door Spinozakenner Carl Gebhardt (1881-1934), er een duidelijke doorgaande lijn is in Spinoza's werk. Fokke Akkerman heeft dat ook in zijn promotiewerk aangegeven. Spinoza herschreef zijn boeken niet en hij stelde zijn leer niet bij. Hij werkte wel steeds aan uitbreiding en herschikking. Zo verwerkte hij de Korte Verhandeling in de Ethica maar de Ethica kent een geheel andere methode van opbouw (Euclidisch meetkundig). Spinoza heeft het werken aan de Ethica onderbroken om het Theologisch Politieke Traktaat (TTP) te schrijven. Zijn laatste werk, het Politiek Traktaat (TP) heeft hij niet meer af kunnen maken. Het eindigt midden in hoofdstuk 11 over de democratie.

Van voor 1656 (het jaar van de banvloek) zijn geen geschriften van Spinoza bekend. Spinoza heeft na de banvloek een verweerschrift geschreven maar dat is helaas verloren gegaan. Wel zijn er 79 brieven van Spinoza bewaard gebleven, geschreven tussen 1661 en 1667 met een gat van 10 jaar (1665-1675) waarin hij geconcentreerd werkte aan de TTP en de afronding van de Ethica. Piet Steenbakkers gaf de volgende chronologie:

Stappen in Spinoza's denken (na elkaar, niet 'door elkaar')

- 1656/57–1659 TIE (gedrukt 1677)
- 1660–1662 KV (gedrukt 1862)
- 1662 PP/CM (gedrukt 1663)
- 1662–1666 *Ethica* 1, 2, 3
- 1666–1669 TTP (gedrukt 1670)
- 1670–1675 *Ethica* 4, 5 (gedrukt 1677)
- 1675–1676/77 TP (gedrukt 1677)

Henri Krop ging met name in op de overeenkomsten en de verschillen tussen de KV (Korte Verhandeling) en de Ethica. Spinoza schreef zijn KV als een inleiding over zijn filosofie voor zijn vrienden. In grote lijnen komen de KV en de Ethica overeen maar de Ethica is uitgebreider en systematischer opgezet. Spinoza vermeldde in de kantlijn van de KV nummers ter herordening van onderwerpen voor de Ethica.

De overeenkomsten hebben vooral betrekking op het ontdekken van de ene ware wijsbegeerte, het wezen van de ethiek (kennis leidt tot geluk), het uitgangspunt God/natuur, er is geen realiteit van

goed en kwaad, 3 soorten kennis: imaginatio, rede en intuïtie. De KV en de Ethica beschouwen allebei de openbaring als overbodig, het gaat om kennis. De verschillen tussen de KV en de Ethica liggen met name in de methode, de tekst van de KV die christelijker/theologischer lijkt dan die van de Ethica en het mechanisme van de hartstochten wordt enigszins verschillend beschreven. Maar de overeenkomsten overheersen de verschillen.

In zijn lezing op 5 maart benadrukte **Herman de Dijn** dat de Euclidisch meetkundige methode die Spinoza in zijn Ethica toepaste essentieel is om de waarheid te leren kennen. Zijn lezing kwam naar zijn zeggen overeen met hetgeen hij geschreven heeft in [Mededelingen vanwege het Spinozahuis](#) nr 35: "Methode en waarheid bij Spinoza". Hij heeft het ook uiteengezet in zijn: [Spinoza, the way to wisdom](#).

Aan het Christelijke wereldbeeld was een einde gekomen door de nieuwe natuurwetenschap. Alle filosofen vóór Spinoza hadden daarop een Christelijk antwoord. Spinoza zocht een nieuwe visie die alles verklaart. Dat vond hij in God, maar wel met een nieuw Gods-idee. Herman de Dijn vergeleek het nieuwe Godsbegrip met licht dat bestaat uit oneindig veel kleuren, een scala van oneindige rijkdom waarbij God, het licht, de bron is.

De nieuwe wetenschap (die Spinoza had leren kennen) geeft ons een nieuwe weg naar de waarheid. Door middel van het geometrische denken. Spinoza werkte toe naar een "filosofische religie", uiteengezet in Ethica 4 en 5.

De geometrische opbouw van de Ethica heeft Herman de Dijn uiteengezet in een schema dat voorkomt in zijn boek "[De andere Spinoza](#)", blz 237-241. Aan de hand van dit schema legde hij uit hoe we Spinoza in zijn redenering kunnen volgen i.p.v. verblind te worden door een "stroom van stellingen".

De wintercursus werd op 26 maart 2022 afgesloten met een lezing over *de metafoor van de weg, de Ethica als een cirkel* door **Paul Juffermans**.

De Ethica begint bij God en eindigt weer met God (de intellectuele liefde van God: Amor Dei Intellectualis. Het begin en het einde raken elkaar daardoor, zoals in een cirkel. Daartussenin gaat het eerst om de kennis die we als mens kunnen hebben, de affecten en onze drijfveren, de rede en de passionaliteit en de macht van het verstand en de menselijke vrijheid.

De geometrische, deductieve methode die Spinoza toepast is ontstaan na een lange zoektocht. De scholastici begonnen bij de zintuigelijke waarneming, Descartes begon bij het cogito (het denkend ik). Spinoza begint bij God. De deductieve methode is daar voor geschikt. Aangezien God alomvattend is (God/Natuur), is alles daarvan een onderdeel en is alles daarvan afgeleid. Uiteindelijk werkt Spinoza toe naar het antwoord op de vraag: wat is het goed leven (beatitudo, gelukzaligheid) en wat is de weg er naar toe. Die vraagstelling had hij gemeen met de oude Grieken Plato, Aristoteles, Epicurus, de Stoa. Maar Spinoza's wereldbeeld is anders. De teleologie, het doelgerichte, heeft afgedaan. De gelukzaligheid bestaat er dan ook niet in het bereiken van een gesteld doel maar in kennis waardoor we geen slaaf meer zijn van onze passies, de onware gedachten die tot verkeerde en pijnlijke conclusies leiden. In deel 5 van de ethica mondt dat uit in gelukzaligheid door de amor dei intellectualis, de verstandelijke godsliefde. Dat is in feite de Godskennis uit deel 1 maar nu verinnerlijkt en verbonden met liefde.

26 maart 2022 - Jan Mendrik

<https://www.spinozakringsoest.nl/blog/>